

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
DEVLETLER HUKUKU KOMİSYONUNUN
ONUNCU TOPLANTISI
1958

Yazan : Seha L. MERAY

Devletler Hukuku Komisyonu, onuncu toplantısını, Mr. Rhadhabinod Pal'in (Hindistan) başkanlığında, Cenevre'de, 28 Nisan - 4 Temmuz 1958 tarihleri arasında yapmıştır. Komisyonun bu toplantısındaki çalışmalarını özetleyen raporu, ek belgeleriyle, elimize gelmiş bulunmaktadır ¹.

Komisyon üyelerinden Mr. Jean Spiropoulos (Yunanistan), Milletlerarası Adalet Divanı yargıçlığına seçilmiş olduğu için, 30 Nisan 1958 tarihli toplantısında Komisyon, açılan üyeliğe Mr. J. Alfaro'yu (Panama) seçmiştir. Diğer taraftan, Komisyonda Mısırlı üye Mr. Abdullah El - Arian'dan gelen bir mektupta, Komisyon Statüsünün 2 nci madde 2 nci fıkrasınca, aynı Devlet vatandaşı iki üyenin bulunamayacağına göre, kendisinin üyelikten istifa ettiği bildirilmekte idi. Birleşik Arap Devletini, eski Suriye'li üye Faris Bey El - Huri temsile devam edecektir. Komisyon, Mr. El - Arian'dan açılan yere yeni bir tâyin yapılmasını, gelecek toplantısının başına kadar tehir etmiştir. Komisyon gelecek on - birinci toplantısını, 20 Nisan - 26 Haziran 1959 da, Cenevre'de yapacağı kararlaştırmıştır.

Devletler Hukuku Komisyonun, onuncu toplantısındaki (1958) çalışmaları üç başlık altında incelenebilir : (i) Hakemlik hukuku ; (ii) Diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri; ve (iii) Diğer konular.

I. HAKEMLİK HUKUKU

Hakemlik hukuku ile ilgili Komisyon çalışmaları hakkında Dergimizin bundan önceki sayılarında izahat vermiştik ². Bilindiği gibi, Komisyon

¹. "Report of the International Law Commission, Covering the Work of its Tenth Session, 28 April - 4 July 1958" General Assembly, Official Records : Thirteenth Session, Supplement No. 9, (A/3859). Komisyonun bundan önceki toplantıları hakkında Dergimizin daha önceki sayılarında bilgi verilmiştir.

². Meray, "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Altı Yılı", S. B. F. D., 1954, cilt IX, sayı 4, sah. 190 - 191 ; "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı". Ibid., 1958, cilt XIII, sayı 1, sah. 130.

1953 deki beşinci toplantısında bir sözleşme tasarısı kabul etmiş, bu tasarımı Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna, çok - taraflı bir andlaşma akdedilmesi için sunmuştu. Genel Kurul, 14 Aralık 1955 tarih ve 989 (X) sayılı kararı ile, Komisyonun, bu tasarı hakkında Hükûmetlerin mütalâalarını ve Genel Kurulun Altıncı (Hukuk işleri) Komisyonundaki görüşmeleri gözönünde tutarak, tasarımı daha mükemmel hale getirmesini ve yeni tasarımı Genel Kurulun 1958 deki on - üçüncü toplantısına yetiştirmesini istemişti.

Devletler Hukuku Komisyonu, 1956 daki sekizinci toplantısında hakemlik konusu üzerinde duramamıştır. Komisyon, bu sekizinci toplantısında, bütün gayretlerini, deniz hukuku konusu üzerinde toplamış ve deniz hukuku ile ilgili tasarımı tamamlamağa çalışmıştı. Hakemlik konusunun yeniden incelenmesine Komisyon 1957 deki dokuzuncu toplantısında başlamış ve bu çalışmalar 1958 deki onuncu toplantıda sona erdirilmiştir. Komisyon bu yeni çalışmalarında, Hükûmetlerin akdedecekleri umumî bir andlaşma tasarısı hazırlama yerine, iki veya daha çok Devletin, kendi münasebetleri (*inter se*) için akdedebilecekleri hakemlik sözleşmelerine ilham verecek, veya örnek teşkil edecek bir metin ortaya koymağa gayret etmiştir. Komisyonun kabul ettiği nihai metin, onuncu toplantı raporunda yayımlanmıştır ³.

Komisyonun onuncu toplantısında kabul ettiği metin, esas itibarile, beşinci toplantısında (1953) kabul ettiği tasarıdan, gerek tertip gerekse muhteva bakımından fazla farklı değildir. 1958 metninde yenilikler, daha çok, hazırlanan metne verilmek istenilen özelliklerden doğmaktadır. Bu metnin Devletlerin aralarında akdedebilecekleri sözleşmelere örnek olması arzu edildiği için, hakemliğin işleme mekanizması ile ilgili hükümler tamamlanmış veya, bu bakımdan, yeni hükümler konulmuştur.

1958 tasarısında yeni maddelerden biri (madde 7), hakemlerden birinin bu görevden ayrılması üzerine *yeni tâyin edilecek hakem* hakkındadır. Eğer, muhakeme başladıktan sonra, yeni bir hakem tâyin edilirse, muhakeme kaldığı yerden devam eder; yeni hakem, tâyininden önce muhakemenin sözlü safhasına girişilmişse, dilediği takdirde, bu safhanın yeniden başlatılmasını isteyebilir.

1958 tasarısının yeni maddelerinden biri (madde 13), *kullanılacak dil* hakkındadır. Bu husus uzlaşma'da (tahkimname, *compromis*) belirtilmemişse, bunu Mahkemenin kararlaştırabileceği derpiş edilmektedir.

1958 tasarısının yeni maddelerinden 14 ncü madde, Tarafların Mahkemede kendilerini ajanları vasıtasile temsil ettireceklerini, müşavir ve

³. U. N. Doc. A/3859, sah. 5 - 8.

avukat bulundurabileceklerini, Mahkemeye gerekli belgeleri sunabileceklerini, bazı hususlarda itirazda bulunabileceklerini derpiş etmektedir; aynı 14 ncü madde, Mahkemenin de, kararını açıklamış olmaksızın, ajanlara, müşavirlere ve avukatlara soru tevcih edebileceğini belirtmektedir.

Yeni tasarının yeni 15 nci maddesi muhakemenin *iki safhası* olduğunu belirtmektedir: (i) yazılı safha ve (ii) sözlü safha. Yeni 16 ncı madde sözlü safhanın başkan tarafından idare edileceğini, bu safhanın, ancak Taraflar mutabık iseler alenî olabileceğini, zabıtların nasıl hazırlanacağını derpiş etmektedir. Yeni tasarının yeni 17 nci maddesinde, Mahkeme yazılı safhayı bir kere kapattıktan sonra, artık, Taraflardan birince, diğer Tarafın rızası olmaksızın sunulacak belgeleri Mahkemenin reddetme hakkı olduğu belirtilmektedir. Mahkeme, diğer Tarafa da bir nushası verilmek şartile, bu gibi belgeleri nazarı itibara da alabilir. Böyle yaparsa, diğer Tarafın cevap hazırlaması için, yazılı safhanın süresi uzatılabilir. Aynı maddeye göre, Mahkeme, Taraflardan, gerekli gördüğü belgeleri veya gerekli bilgiyi sağlamalarını da isteyebilir. Böyle bir talep reddedildiği zaman, bunu da not eder.

Yeni tasarının, yeni maddeleri arasında 32 nci madde, *hakemlik kararının uyumsuzluğu kesin olarak halledeceğini* belirtmektedir. Yeni tasarının yeni 34 ncü maddesinde de, karardan sonra *bütün muhakeme belgelerinin Daimî Hakemlik Mahkemesi başkanlığına tevdi edilmesi* derpiş olunmaktadır. Bundan maksad, Devletler hukuku çalışmaları ve diğer bakımlardan değerli olabilecek bu belgelerin kaybolmasını önlemektir.

II. DİPLOMASİ MÜNASEBETLERİ VE MUAFİYETLERİ

Devletler Hukuku Komisyonu 1957 deki dokuzuncu toplantısında, Diplomasi münasebetleri ve muafiyetleri konusunda hazırlanmış olan sözleşme tasarısı üzerinde durmuş, yeni bir geçici tasarı hazırladıktan sonra, ⁴ bunu, Hükümetlerin mütalâasına sunmayı ve 1958 deki onuncu toplantısında nihaî bir tasarı metni hazırlamağı kararlaştırmıştı. Komisyon tasarısı hakkında yirmi - bir Devlet mütalâada bulunmuştur ⁵. Bu

⁴. Komisyonun 1957 toplantısında kabul ettiği geçici tasarı için bknz.: Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 132 - 155.

⁵. Bu Devletler şunlardır: Arjantin, Avustralya, Belçika, Kamboçya, Şili, Çin, Çekoslovakya, Danimarka, Finlandiya, İtalya, Japonya, Ürdün, Lüksemburg, Ho'anda, Pakistan, İsveç, İsviçre, Sovyetler Birliği, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Yugoslavya. Mütalâalar için bknz.: U. N. Doc. A/3859, sah. 33 - 61.

mütalâaları ve Altıncı Komisyondaki görüşmeleri de gözönünde tutan Devletler Hukuku Komisyonu, 1957 tasarısında bazı, değişiklikler yapmıştır. Komisyon ortaya çıkan yeni metni, üye Devletlerin Diploması mü-nasebetleri ve muafiyetleri konusunda çok - taraflı bir sözleşme akdetmeleri tavsiyesinde bulunması için Genel Kurula sunmayı kararlaştırmıştır.

Komisyonun 1958 de kabul ettiği bu tasarı da yalnız *daimî* diploması temsilcileri hakkındadır. Belirli bir görevle gönderilen temsilciler (*ad hoc* diploması) üzerinde bu tasarıda durulmamaktadır. Komisyon bu konuda da hususî raportörün çalışmasını kararlaştırmıştır. Diğer taraftan, Komisyon milletlerarası teşekküllerle Devletler arasındaki temsilcilik üzerinde de bu tasarıda durmamaktadır. Bu konu, bir çok teşekkül bakımından, özel sözleşmelerle tanzim edilmiş bulunmaktadır.

Tasarıya Genel Bakış :

Komisyonun 1958 tasarısı, bazı bakımlardan 1957 tasarısından farklıdır. 1957 tasarısında hazırlanmış maddelerin sayısı 37 idi ; 1958 tasarısında ise madde sayısı 45 e çıkarılmıştır. Hazırlanan maddelerin tertibi, esas itibariyle, büyük bir değişiklik göstermemekle beraber, mantikî bakımdan daha başarılı bazı düzeltmeler de yapılmıştır. Bazı maddelerin muhtevaları da geliştirilmiş, ayrıca tasarıya yeni bazı maddeler de eklenmiştir.

1958 tasarısında, 1957 tasarısından farklı olarak, "*Tarifler*" matlabını taşıyan yeni bir 1 nci madde vardır. Bu 1 nci maddede, tasarıda temas edilen diploması memuru kategorileri ile ilgili bazı terimler aydınlatılmaktadır. 1957 tasarısının 22 nci madde 2 nci fıkrasında "diploması memuru" (*diplomatic agent*) teriminden ne anlaşılacağı belirtilmekte idi ; bu fıkradaki tarif, şahsî masuniyetten kimlerin faydalanacağı konusu ile ilgili olarak verilmekte idi. 1957 tasarısının bu fıkrası hakkında görüşümüzü belirtirken şöyle demiştik : "Diploması memuru hakkında kabul edilen bu tarif, yalnız 22 nci maddenin 1 nci fıkrasında tanzim edilen şahıs masuniyeti bakımından değil, fakat aynı zamanda tasarıdaki bütün hükümlere şamil olarak verilmiş bulunduğu için, 22 nci maddenin 2 nci fıkrasını belki de ayrı bir madde haline sokarak (C) altı - kesiminin ilk maddesi yapmak yerinde görünmektedir. Bu tâdilden sonra, şimdiki 22 nci madde, yalnız 1 nci fıkrasındaki hükümle tasarıda yer alabilir." ⁶

Devletler Hukuku Komisyonu bundan da ileri giderek, 1 nci maddede bütün tarifleri şu şekilde toplamış bulunmaktadır :

⁶. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 146.

Madde 1 :

“İşbu tasarı - maddelerde kullanılmak maksadile, aşağıdaki terimler kendilerine burada verilmiş manalarda anlaşılacaktır :

(a) “Elçilik heyeti başkanı” (head of the mission), bu sıfatla hareket etmek vazifesiyle, gönderen - Devlet tarafından görevlendirilmiş olan kimsedir :

(b) “Elçilik heyeti üyeleri” (members of the mission), heyet başkanı ile heyetin personeli (staff) üyeleridir ;

(c) “Elçilik heyetinin personeli üyeleri” (members of the staff of the mission), heyetin diplomatik personeli üyeleri (members of the diplomatic staff) ile, ve teknik personel üyeleri ve müstahdem personel üyeleridir (service staff) ;

(d) “Diplomatik personel” (diplomatic staff), elçilik heyetinin diplomatik dereceleri (diplomatic rank) haiz üyeleridir ;

(e) Bir “Diplomasi memuru” (diplomatic agent), heyet başkanı ile heyetin diplomatik personelinin bir üyesidir ;

(f) “İdarî ve teknik personel” (administrative and technical staff), heyetin idarî ve teknik hizmetlerinde kullanılan heyet personeli üyeleridir ;

(g) “Müstahdem personel üyeleri” (members of the service staff), heyetin ev hizmetlerinde (domestic service) kullanılan kimselerdir ;

(h) «Şahsî hizmetçi» (private servant), elçilik heyeti başkanının veya heyet üyelerinden birinin ev hizmetlerinde kullanılan kimsedir.»

Komisyon bu tariflerle, geçen yazımızda da temas ettiğimiz ⁷ terminoloji meselesine büyük ölçüde bir aydınlık getirmiş bulunmaktadır.

1958 tasarısının bundan sonraki maddeleri altı kesim içinde tertiplenmiştir : (i) Genel olarak diplomasi münasebetleri ; (ii) Diplomasi imtiyazları ve muafiyetleri ; (iii) Ülke - Devlete karşı vazifeler ; (iv) Diplomasi memurunun görevinin sona erişi ; (v) Farklı muamele yapmama ; ve (vi) Uyuşmazlıkların çözülmesi.

I nci Kesim : Genel Olarak Diplomasi Münasebetleri :**1. Diplomasi Münasebetlerinin Kuruluşu :**

Diplomasi münasebetlerinin kuruluşu hakkında, 1958 tasarısının 2 nci maddesi 1957 tasarısının 1 nci maddesini aynen tekrarlamaktadır. Bu maddeye göre, “Devletler arasında diplomasi münasebetlerinin ve daimî elçilik heyetlerinin kurulması, karşılıklı rıza ile olur.” ⁸

⁷. Ibid., sah. 141.

⁸. İzahat için bknz.: Ibid., sah. 134; ve U. N. Doc. A/3859, sah. 12.

2. Elçilik Heyetinin Görevleri :

1958 tasarısının 3 ncü maddesi, yeni bir fıkra ilâvesile, 1957 tasarısının 2 nci maddesini tekrarlamaktadır. Bu maddede, tatbikatta *temsil*, *hi-maye*, *müzakere* ve *müşahede* şeklinde belirtilen görevler gösterilmektedir. Komisyon bu maddeye yeni bir (e) fıkrası eklemiştir :

“(e) Gönderen - Devletle ülke - Devleti arasında dostane münasebetleri teşvik etmek, bu Devletler arasındaki ekonomik, kültürel ve ilmi münasebetleri geliştirmek.”

3. Heyet Başkanının ve Heyet Üyelerinin Tâyini :

1958 tasarısının 4 ncüden 8 neye kadar olan maddeleri, (yeni bir madde olan 5 nci madde hariç), 1957 tasarısının 3 ncüden 6 ncıya kadar olan maddelerini, bazı değişikliklerle, tekrarlamaktadır.

1958 tasarısında 4 ncü madde (1957 tasarısı, madde 3), temsilci gönderilmeden *agrément* alınmış olması zaruretine işaret etmektedir. 1958 tasarısında yeni olan 5 nci madde ise “*Birden fazla Devlete tâyin*” matlabını taşımaktadır :

Madde 5 :

“İlgili ülke - Devletlerinden birinin itirazı olmadıkça, bir Devlete tâyin edilen bir elçilik heyeti başkanı, diğer bir veya birkaç Devlete de elçilik heyeti başkanı olarak tâyin olunabilir.”

Elçilik Heyeti Üyelerinin Tâyini hakkında 1958 tasarısının 6 ncı maddesi, 1957 tasarısının 4 ncü maddesini tekrarlamaktadır. Bu konuda esas, gönderen Devletin bu üyeleri serbestçe tâyin edebileceği, yani göndermeden önce *agrément* isteme zarureti olmadığıdır; bununla beraber, ülke - Devleti, bunların kendi ülkesine gelmelerinde veya gelmelerinden sonra, bunları *persona non grata* sayarsa, heyet başkanına böyle bir durumda uygulanan hükümler bunlara da uygulanacaktır. 1957 tasarısının 7 nci madde 2 nci fıkrasının son cümlesindeki hüküm (“Önceden *agrément* vermemişse, ülke - Devleti kara, hava veya deniz ataşesi olarak hiç kimse kabul etmeyebilir”), biraz değişik olarak, 1958 tasarısında 6 ncı maddenin en son cümlesi yapılmıştır; bu cümle yeni şekli şöyledir : “*Kara, deniz veya hava ataşeleri hakkında, ülke - Devleti, bunların adınının, tasvipte bulunması için, önceden sunulmasını isteyebilir.*”

Ülke Devletinin vatandaşlarından tâyinler hakkında 1958 tasarısının 7 nci maddesi, 1957 tasarısının 5 nci maddesindeki esası, yani ülke - Devletin rızası şartını belirtmektedir. Nihayet 1958 tasarısının 8 nci maddesinde (1957 tasarısı, madde 6), *persona non grata* ilân edilmiş şahıs-

lardan bahsedilmektedir. Böyle bir şahsın gönderen - Devletçe geri çağrılması veya elçilik heyeti ile ilgili görevine son verilmesi gerekmektedir; eğer böyle yapmakta gecikirse veya böyle yapmayı reddederse, ülke - Devleti bu şahsı, artık elçilik heyetinin bir üyesi olarak tanımadığını bildirebilir. •

4. *Geliş ve Gidişleri Bildirmek :*

1958 tasarısında "Geliş ve gidişleri bildirmek" matlabını taşıyan yeni bir 9 ncu madde vardır :

Madde 9 :

"Elçilik heyeti personeli üyelerinin, bunların aile üyelerinin ve şahsî hizmetçilerinin gelişi ve gidişi ülke Devleti Hariciye Vekâletine bildirilecektir. Elçilik heyeti üyeleri ve hususî hizmetçileri ülke Devletinde [mahallî olarak] işe alındığı veya bunlar işten çıkarıldığı zaman da böyle bir bildiriye bulunulması gerekir."

Ülke - Devletin imtiyaz ve muafiyet talep edebilecek kimselerin adlarını bilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan Komisyon, tasarıya böyle bir maddenin eklenmesini yerinde görmektedir.

5. *Personelin Büyüklüğü :*

Elçilik heyeti personelinin büyüklüğü meselesinde, bilhassa yakın zamanlarda, Devletlerarası tatbikatta önemli güçlükler çıktığına, Komisyonun 1957 tasarısını incelerken temas etmiştik⁹. Komisyon 1957 tasarısının 7 nci maddesinde, bu konuda özel anlaşmalar yoksa, "makul ve mûtab" büyüklük kıstasını teklif etmekte bundan fazla olan personeli ülke - Devletin, "bir taraftan ülke - Devletin içinde bulunduğu şartları, diğer taraftan da ilgili elçilik heyetinin ihtiyaçlarını gözönünde tutarak" kabul etmeyebileceğini belirtmekteydi. Aynı 7 nci maddenin 2 nci fıkrasında da, "benzer ölçüler ve farklı muamele yapmama esası içinde", ülke - Devletin bazı kategori resmî memurları da kabul etmeyebileceği derpiş olunmakta idi; nihayet bu fıkranın son cümlesinde, ataşeler hakkında, yeni 1958 tasarısının 6 nci maddesi sonuna alınan, bir hüküm vardı. Komisyon 1958 tasarısında da (madde 10), bu esasları, küçük bir değişikliklerle, aynen kabul etmektedir. Yalnız, 1957 tasarısındaki "makul

⁹. Bu konuda bkz.: Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 136; ve U. N. Doc. A/3859, sah. 12 - 14.

¹⁰. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 137 - 138.

ve mütad" büyüklük kıstası "makûl ve normal" şeklinde değiştirilmiş bulunmaktadır.

6. Başka Yerlerdeki Bürolar :

1958 tasarısında yeni olan 11 nci madde ile, elçilik heyetinin kurulmuş olduğu yerden başka yerlerde açmak istediği bürolarla ilgili şu hüküm kabul edilmiştir :

Madde 11 :

"Gönderen - Devlet, ülke - Devletinin rızası olmaksızın, elçilik heyetinin kendisinin kurulmuş olduğu şehirlerden başka şehirlerde bürolar açamaz."

Böyle bir madde ile Komisyon, ülke - Devleti Hükûmeti için doğabilecek mahzurları bertaraf etmek istemektedir.

7. Heyet Başkanının Görevine Başlaması :

1958 tasarısının 12 nci maddesi, küçük bir değişiklikle, 1957 tasarısındaki 8 nci maddenin aynidir. 1957 tasarısında, elçilik heyeti başkanının görevine başlamasının tesbiti iki alternatifle teklif edilmekte idi : (i) elçilik heyeti başkanının gelişini bildirdiği ve itimatnamesinin resmî bir suretini ülke - Devletinin Hariciye Vekâletine sunduğu andan itibaren sayılması ; (ii) itimatnamesini Devlet başkanına takdim ettiği andan sayılması. Komisyon bu iki alternatiften her biri hakkında Hükûmetlerin görüşünü öğrendikten sonra, 1957 tasarısındaki madde metnini yeniden ele almağı düşünmekteydi.

1958 toplantısında, Komisyon, mütalâa bildirmiş Devletlerden altısının birinci şekle, dokuzunun da ikinci şekle taraftar olduğunu görmüştür. Bunun üzerine, Komisyon, bu iki alternatiften birisini kabul yerine, her ikisini de kabul etmenin doğru olacağını düşünmüştür. Bu düşünce ile 1958 tasarısındaki 12 nci maddeyi şu şekilde kaleme almıştır.

Madde 12 :

"Elçilik heyetinin başkanı, ya gelişini bildirdiği ve itimatnamesinin resmî bir suretini ülke - Devletinin Hariciye Vekâletine sunduğu andan itibaren, ya da, ülke - Devletinde bir örnek uygulanması gereken mütad tatbikata göre, itimatnamesini takdim ettiği andan itibaren, ülke - Devletinde görevine başlamış sayılır."

8. Heyet Başkanlarının Sınıfları :

Heyet başkanlarının sınıfları hakkında Komisyon, 1957 tasarısında (madde 10), 1815 Viyana Kongresinde kabul edilmiş esasları benimse-

mişti. 1958 tasarısında (madde 13), bu konuda bazı değişiklikler yapılmıştır. Komisyon, Papa'nın temsilcisi olan *legatus*'ların hiçbir zaman elçilik heyeti başkanı tâyin edilmediğini gözönünde tutarak elçilerle, yine Papa'nın temsilcileri olan *nuncio*'ları bırakmıştır. Aynı şekilde ikinci sınıf temsilciler arasında, "fevkalâde temsilciler, orta elçiler" kategorilerinden sonra "Devlet başkanı nezdine tâyin edilen diğer şahıslar" ibaresini de tasarı metninden çıkarmıştır; Komisyona göre bu şahıslarla ancak, yine Papa'nın temsilcisi olan, *internuncio*'lar kastedilmiş olabilirdi; böyle olunca, tasarıdaki madde metninin de bu şekilde değiştirilmesi, metne berraklık kazandırma bakımından, yerinde görülmüştür. Nihayet Komisyon, 1957 tasarısı ile ilgili yazımızda da işaret etmiş olduğumuz bir noktayı, düzeltmiş bulunmaktadır. 1957 tasarısının 14 ncü maddesinde "öngelme ve teşrifat kaideleri dışında, elçilik heyeti başkanlarının sınıfları dolayısıyla hiçbir farklı muamele yapılmıyacaktır" denilmekte idi. Biz bu madde hakkında şöyle demiştik: "Statü eşitliğini ayrı bir maddede tesbit yerine, bu 14 ncü maddeyi elçilik heyeti başkanlarının sınıflarından bahseden 10 ncü maddeye bir fıkra olarak ilâve etmek daha yerinde olacak görünmektedir. Böylece, elçilik heyeti başkanlarının sınıflara ayrılmasının sadece öngelme ve teşrifat kaideleri bakımından değer taşıdığı gereği gibi ve en uygun yerde belirtilmiş olacaktır. Böyle yapıldığı takdirde, 10 ncü madde, aynı maddenin 1 nci fıkrası, 14 ncü madde de 2 nci fıkrası olacaktır."¹¹

Komisyon da bu şekilde hareket etmiş bulunmaktadır. 1958 tasarısının bu konudaki 13 ncü maddesi şöyledir :

Madde 13 :

"1. Elçilik heyeti başkanları, aşağıda gösterildiği gibi, üç sınıfa ayrılmıştır :

(a) Büyük elçiler ve Devlet başkanı nezdine tâyin edilen *nuncio*'lar sınıfı ;

(b) Fevkalâde bir görevle gönderilen temsilciler, orta elçiler ve Devlet başkanları nezdine tâyin edilen *internuncio*'lar sınıfı ;

(c) Hariciye Vekilleri nezdine tâyin edilen, maslâhatgözarlar (*chargés d'affaires*) sınıfı.

2. Öngelme ve teşrifat kaideleri dışında, elçilik heyeti başkanlarının sınıfları dolayısıyla, hiçbir farklı muamele yapılmıyacaktır."

Komisyonun 1958 tasarısının 14 ncü maddesinde (1957 tasarısı, madde 11), *elçilik heyeti başkanlarının hangi sınıfa tâyin edileceklerinin* ilgili Devletlerce tesbit edileceği belirtilmektedir. Yine 1958 tasarısının 15 nci

¹¹. *Ibid.*, sah. 142.

maddeyi *öngelme* (tekaddüm, *préséance*, *precedence*) bakımından, 1957 tasarısının 12 nci maddesindeki hükümleri benimsemektedir. Bu madde ile öngelmede *kıdem* esası kabul edilmektedir. ¹²

1958 tasarısının 16 ncı maddesinde *elçilik heyeti başkanlarının kabul tarzı* hakkında, 1957 tasarısının 14 ncü maddesi aynen tekrarlanmaktadır. Bu maddeye göre, "her Devlette elçilik heyeti başkanlarının kabulü hususundaki usul birörnek olacaktır."

Elçilik heyeti başkanlarının sınıfları ile ilgili olarak, 1958 tasarısının 17 nci maddesinde *ad interim* maslahatgüzardan bahsedilmektedir. 1957 tasarısında, bu konu 9 ncu madde ile tanzim edilmişti. Bu bakımdan, 1957 tasarısı hakkındaki yazımızda şöyle demistik; "Komisyon tasarısında, elçilik heyeti başkanının görevine başlaması hakkında 8 nci madde ile, heyet başkanının Devlet başkanınca kabulü hakkındaki 13 ncü madde arasındaki maddeler, tasarının sistematığıne aykırı düşmüş görünmektedir: 9 ncu maddede *ad interim* maslâhatgüzardan, 10 ncu ve 11 nci maddelerde elçilik heyeti başkanlarının sınıflarından, 12 nci maddede öngelmeden bahsedilmektedir. Bizce, tasarının mantıkî tertibi bakımından, 13 ncü maddenin 8 nci maddeden hemen sonra gelmesi uygun olurdu. Bu maddeden sonra da şimdiki tasarının [1957 tasarısı] 10 ncu, 11 nci ve 12 nci maddeleri, bunlardan sonra da 9 ncu madde gelmeliydi." ¹³

Komisyon da 1958 tasarısında bu şekilde hareket etmiş görünmektedir. 1958 tasarısının *ad interim* maslâhatgüzarlarla ilgili 17 nci maddesi bakımından, 1957 tasarısının 9 ncu maddesi gibidir.

9. Bayrak ve Arma Kullanılması :

1958 tasarısında, elçilik heyetince bayrak ve arma kullanılması hakkında yeni bir 18 nci madde vardır :

Madde 18 :

"Elçilik heyeti ve başkanı, elçilik heyeti binaları ile heyet başkanının ikametgâhında ve taşıtlarında gönderen - Devlet bayrağını ve armasını kullanma hakkını haizdir."

Bazı memleketlerin bu bakımdan sınırlamalar yapma temayüllerini gözönünde tutan Komisyon, tasarıya böyle bir maddenin konulmasını uygun görmüştür.

¹². *Ibid.*, sah. 141 - 142 ; ve U. N. Doc. A/3859, sah. 15.

¹³. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op cit.*, sah. 139 - 140.

II nci Kesim : Diplomasi İmtiyazları ve Muafiyetleri :

1958 tasarısında 19 ncu maddeden 39 ncu maddeye kadar olan bu kesim, 1957 tasarısında olduğu gibi üç ayrı alt - kesim içinde tanzim edilmektedir : A) Elçilik heyetinin binaları ve arşivleri ; B) Elçilik heyetinin faaliyetini kolaylaştırma, hareket ve muhaberat serbestliği ; ve C) Şahsî imtiyazlar ve muafiyetler.

A. Elçilik Heyetinin Binaları ve Arşivleri :

1958 tasarısının 19 ncu maddesi, elçilik heyetinin yerleşmesi bakımından, ülke - Devletin gerekli binayı temin etmesi zaruretine işaret etmektedir. Bu madde, 1957 tasarısının 15 nci maddesinden farklı değildir. Aynı şekilde, 1958 tasarısının 20 nci maddesi de, *elçilik binalarının masuniyeti* hakkında, 1957 tasarısının 16 nci maddesindeki esasları kabul etmektedir ¹⁴. Bunun gibi, 1958 tasarısında *elçilik binalarının vergi muafiyeti* ile ilgili 21 nci maddesi (1957 tasarısı, madde 17), *elçilik heyetinin arşivlerinin ve vesikalarının masuniyetinden* bahseden 22 nci maddesi de (1957 tasarısı, madde 18), aynı esasları teyid etmektedir.

B. Elçilik Heyetinin Faaliyetini Kolaylaştırma :

1958 tasarısında 23 ncü madde (1957 tasarısı, madde 19), "ülke - Devleti, elçilik heyetinin görevlerini yapabilmesi için gerekli bütün kolaylıkları gösterecektir" hükmünü ihtiva etmektedir. 1958 tasarısının 24 ncü maddesinde de (1957 tasarısı, madde 20), "millî güvenlik sebepleriyle girişi yasak veya tanzim edilmiş bölgelerle ilgili kanun ve nizamlara tâbi kalmakla beraber, ülke - Devleti, elçilik heyetinin bütün üyelerine ülkesi içinde hareket ve seyahat serbestliğini sağlayacaktır" denilmektedir.

1958 tasarısında 25 nci madde (1957 tasarısı, madde 21), elçilik heyetinin *muhaberat serbestliği* hakkında esaslar ihtiva etmektedir. Bu maddeye, 1957 tasarısından farklı bir 2 nci fıkrada, muhaberat serbestliği esası belirtildikten sonra, yeni 2 nci fıkrada "*elçilik heyetinin resmî muhaberatının masuniyeti olacaktır*" denilmekte, 3 ncü fıkrada diplomatik çantanın açılmıyacağı ve alıkonamıyacağı teyid edilmekte, 4 ncü fıkrada diplomatik çantada ancak diplomatik vesikalarla resmî maksada tahsis edilecek maddelerin bulunabileceği ve 1957 tasarısının 21 nci maddede 3 ncü fıkrasındaki aynı hükme ilâveten, "*diplomatik çantanın, mahiyetini gösterecek şekilde, gözle görülebilir haricî âlametleri taşıyacağı*"

¹⁴. **Ibid.**, sah. 143 ; ve U. N. Doc. A/3859, sah. 17.

belirtilmektedir; her iki tasarıdaki son fıkralar, diplomatik kuryelerin dokunulmazlığı hakkındadır ve derpiş ettikleri hükümler aynidir.

1958 tasarısında 26 nci madde, *elçilik heyetinin görevleri uyarınca alacağı ücretlerin ve harçların her türlü vergiden muaf olduğunu* belirtmektedir.

C. Şahsî İmtiyaz ve Muafiyetler :

1. Şahıs ve İkametgâh Masuniyeti :

1958 tasarısının *şahsî masuniyet* konusundaki 27 nci maddesi, 1957 tasarısının 22 nci maddesinden farklı olarak, yalnız bir fıkradan ibarettir. 1958 tasarısının bu 27 nci maddesinde, 1957 tasarısının 22 nci madde 1 nci fıkrasında olduğu gibi, diplomasi memurunun şahsî masuniyeti belirtilmektedir. 1957 tasarısının 22 nci maddesinin diplomasi memurunu tarif eden 2 nci maddesi, 1958 tasarısının 1 nci maddesindeki tarifler arasına alınmıştır.

1958 tasarısında diplomasi memurunun *ikametgâhının ve mülkiyetindeki eşyanın masuniyeti* hakkındaki 28 nci madde de, 1957 tasarısının 23 ncü maddesinin, esas itibarile, aynıdır.

2. Kaza Muafiyeti :

1958 tasarısının 29 ncü maddesi, kaza muafiyetinin mahiyetini ve şümulünü, küçük bazı kaleme alış düzeltmeleri ile, 1957 tasarısının 24 ncü maddesindeki gibi kabul etmektedir. Aynı şekilde, 1958 tasarısının *muafiyetten feragat* hakkındaki 30 ncü maddesi de, 1957 tasarısındaki 25 nci maddeden farklı değildir ¹⁵.

3. Sosyal Güvenlik Mevzuatından Muafiyet :

1958 tasarısının 31 nci maddesinde, sosyal güvenlik mevzuatından muafiyetle ilgili olarak, 1957 tasarısında bulunmayan yeni bir hüküm vardır :

Madde 31 :

“Elçilik heyetinin üyeleri ve aynı çatı altında yaşayan ailelerinin üyeleri, ülke - Devletinin tebaası olmadıkları takdirde, bu Devlette yürürlükte olan sosyal güvenlik mevzuatından muaf olacaklardır; ülke - Devletinin sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olan hizmetçiler ve müstahdemlerle ilgili olarak bu

¹⁵. Meray, “... Dokuzuncu Toplantı”, *op. cit.*, sah, 147 - 148; ve U. N. Doc. A/3859, sah. 20 - 21.

muafiyet tanımamaktadır. Bu hüküm, ülke - Devletin mevzuatınca müsaade edildiği ölçüde, sosyal güvenlik programlarına gönüllü olarak katılmalarına mani teşkil etmez.”

Sosyal güvenlik mevzuatı, bir ülkede yaşayanlara, kendilerinin veya işverenlerin yıllık aidat ödemeleri şartıyla, sigorta şeklinde bazı menfaatlar (meselâ ihtiyarlık sigortası, iş kazaları ve hastalık sigortaları, işsizlik sigortası, vs...) sağlamaktadır. Elçilik heyetinin ülke - Devlet'inin tebaası olan üyeleri ve bunların aileleri bu sosyal güvenlik mevzuatından faydalanmakla beraber, ülke - Devleti tebaası olmıyanların bunlardan faydalanmaları zarurî bir durum olarak belirmemektedir. 1958 tasarısında bu yeni 31 nci maddeyle, bu gibi şahıslar, kendileri bakımından, sosyal güvenlik mevzuatından muaf olmakla beraber, hizmetçileri ve müstahdemleri ile ilgili olarak ödemek durumunda oldukları aidattan da muaf tutulmamaktadırlar ¹⁶.

4. Vergi ve Şahsî Hizmet Muafiyeti :

1958 tasarısının 32 nci maddesinde, 1957 tasarısının 26 ncı maddesinde olduğu gibi, diplomasi memurlarının *vergi muafiyeti* tanzim edilmektedir ¹⁷. 1957 tasarısı, diğer taraftan, 34 ncü maddesinde (1957 tasarısı, madde 27), *gümrük resmi* muafiyetini derpiş etmektedir. 1958 tasarısında bu iki madde arasında yeni bir 33 ncü madde, “*diplomasi memuru her türlü şahsî hizmetlerden ve katgılardan (contribution) muaf olacaktır*” denilmektedir. Bu madde, bazı şahıs kategorilerinin, genel olarak yurttaşlık vazifelerine giren veya âcil durumlarda ortaya çıkan bazı görevlerden, veya şahsî hizmetlerle şahsî katgılardan muaf olduklarını belirtmektedir.

5. Vatandaşlığın İktisabı :

1957 tasarısında (madde 29), *vatandaşlığın iktisabı* altında şöyle bir hüküm vardı : «Ülke - Devletin vatandaşlığını iktisabı bakımından, bu Devlette diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalanan hiçbir kimse, bu Devlet vatandaşının çocuğu hariç, ülke - Devletin kanunlarına tâbi olmıyacaktır.”

Bu madde hakkında fikrimizi şu şekilde açıklamıştık : “Zannımızca, Komisyon, bu maddeyle, tatbikatta daha umumî bir mesele yerine, çok istisnaî bir mesele ile meşgul olmaktadır. Komisyon, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinden faydalananların, ülke - Devletinde doğacak çocuklarının vatandaşlığına temas etmeden, diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerin-

¹⁶. U. N. Doc. A/3859, sah. 21.

den faydalananların kendilerini gözönünde tutmaktadır. Madde, tasarıdaki şekliyle, çok tâli bir meseleyi tanzim eder görüldüğü için, bu maddenin sözleşmede muhafazasına lüzum olmadığı söylenebilir. Böyle bir madde yerine, diplomasi memurlarının ülke - Devletinde doğan çocuklarının tabiiyeti hakkında bir madde sevki, zannımızca, daha yerinde olacaktır.”¹⁸

Komisyon, 1958 tasarısında, 35 nci madde ile, vatandaşlığın iktisabı hakkında yeni bir hüküm kaleme almıştır :

Madde 35 :

“Ülke - Devletinin vatandaşı olmıyan elçilik heyeti üyeleri ve aynı çatı altında yaşayan aileleri üyeleri, sadece ülke - Devletin kanunları icabı, bu Devletin tabiiyetini iktisap etmiyeceklerdir.”

Komisyon bu maddenin şerhinde, özet olarak, şunları söylemektedir: Bu madde ile, diplomasi memurunun, ülke - Devleti kanunları gereğince otomatik olarak bu Devletin tabiiyetini iktisap etmesi önlenmek istenmiştir. İlk önce, bu madde, ülke - Devletinde doğan ve ana - babası elçilik heyeti üyeleri olan çocuğun durumunu gözönünde tutmaktadır. Böyle bir çocuk, ülke - Devleti kanunları uyarınca, otomatik olarak, bu Devletin tabiiyetini iktisap etmiyecektir. Bu madde, diğer taraftan, elçilik heyeti üyelerinden bir kadının, ülke - Devleti vatandaşı bir erkekle evlenmesi halini de derpiş etmektedir. Nihayet, elçilik heyeti üyelerinden birinin kızı evlendiği zaman maddenin şumulünden çıkacaktır : çünkü, evlenme ile, bu kız, aynı çatı altında yaşayan aile üyeleri arasından da ayrılmaktadır¹⁹.

Maddenin bu şekilde kaleme alınmasını ve Komisyonun bu şerhini uygun görmekteyiz.

6. İmtiyaz ve Muafiyetlerden Faydalanacak Kimseler :

Bu konuda 1958 tasarısının 36 ncı maddesi, 1957 tasarısının 28 nci maddesindeki hükmün aynini kabul etmektedir. Yalnız, 1958 tasarısında, 1957 tasarısının 28 nci madde 3 ncü ve 4 ncü fıkraları bir tek fıkra halinde (fıkra 3) birleştirilmiştir²⁰.

¹⁷. Meray, “... Dokuzuncu Toplantı”, *op. cit.*, sah. 148 - 149 ; ve U. N. Doc. A/3859, sah. 22.

¹⁸. Meray, “... Dokuzuncu Toplantı”, *op. cit.*, sah. 151.

¹⁹. U. N. Doc. A/3859, sah. 23.

²⁰. Meray, “... Dokuzuncu Toplantı”, *op. cit.*, sah. 149 - 150 ; U. N. Doc. A/3859, sah. 23 - 24.

7. Ülke - Devleti Vatandaşı Olan Diplomasi Memurları :

1958 tasarısının 37 nci maddesinde (fıkra 1), 1957 tasarısının 30 ncu maddesindeki hüküm aynen tekrarlanmaktadır. Bu fıkraya göre, ülke - Devletin vatandaşı olan bir diplomasi memuru, görevlerinin icrası sırasında resmî sıfat ile işlemiş bulunduğu fiiller bakımından, kaza muafiyetinden faydalanacaktır; böyle bir diplomasi memuru, ülke - Devletin kendisine tanıdığı diğer imtiyaz ve muafiyetlerden de faydalanır.

1958 tasarısının 37 nci maddesi, yeni bir 2 nci fıkra ihtiva etmektedir. Bu fıkrada, *elçilik heyetinin diğer üyeleri ile şahsî hizmetçilerinin durumu* derpiş edilmektedir: bunlar, *ülke - Devletin tanıdığı ölçüde imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanacaklardır*. Bununla beraber, fıkra metnine göre, ülke - Devletin bunlar hakkında kaza yetkisini, elçilik heyetinin işlerine haksız müdahale sayılmıyacak şekilde kullanması gerekir ²¹.

8. İmtiyaz ve Muafiyetlerin Süresi :

1958 tasarısının 38 nci maddesi, esas itibarile, 1957 tasarısının 31 nci maddesindeki hükmü tekrarlamaktadır ²². Yalnız 1958 tasarısındaki maddenin 3 ncu fıkrası sonuna, 1957 tasarısında olmayan yeni bir hüküm ilâve edilmiştir. Bu yeni hükme göre, *ülke - Devleti tabiiyetinde olmayan bir elçilik heyeti üyesinin veya ailesi üyelerinden birisinin ölümü halinde, ülke - Devletindeki gayri menkullerden alınacak vergi hariç, vaset vergisi alınmaması* derpiş olunmaktadır.

9. Üçüncü Devletlerin Vazifeleri :

1958 tasarısının, üçüncü Devletlerin vazifeleri ile ilgili 39 ncu maddesi, 1957 tasarısının bu konuyu tanzim eden 32 nci maddesinden biraz farklı olarak kaleme alınmıştır. 1958 tasarısında, diplomasi memurundan başka, ailelerinin, idarî ve teknik personel ve ailelerinin durumu ile resmî muahaberat masuniyeti de derpiş edilmiştir ²³ :

Madde 39 :

"1. Eğer bir diplomasi memuru, vazife göreceği memlekete gidişinde veya dönüşünde veya kendi memleketine dönerken, bir üçüncü Devletin ülkesinden geçerken veya bu ülkede bulunursa, üçüncü Devlet bu diplomasi memuruna masuniyetle

²¹. U. N. Doc. A/3859, sah. 24 - 25.

²². Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 152 ; U. N. Doc. A/3859, sah. 25.

²³. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 152 ; U. N. Doc. A/3859, sah. 25.

birlikte geçişinin veya dönüşünün gerektireceği diğer muafiyetleri de bahşedecektir. Aynı hüküm, diplomasi memurunun, imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanan ve diplomasi memuruna refakat eden veya kendisile buluşmak veya memleketine dönmek üzere yalnız başına seyahat eden ailesinin herhangi bir üyesine de uygulanır.

2. İşbu maddenin 1 nci fıkrasında tasrih edilen benzer durumlarda, üçüncü Devletler, bir elçilik heyetinin idarî, teknik veya ev hizmeti personeli üyelerinin ve bunların aileleri üyelerinin, kendi ülkelerinden geçişini engellemeyeceklerdir.

3. Üçüncü Devletler, transit halinde olan, şifreli mesajlar da dahil, resmî muhaberata ve diğer resmî müraselâta, ülke - Devletinde bahsedilen aynı serbestliği ve himayeyi bahşedeceklerdir. Ülkelerinden geçmekte olan diplomatik kuryelere de, gönderildikleri Devletin bahsetmekle mükellef olduğu masuniyetin ve himayenin aynini bahşedeceklerdir.»

III ncü Kesim : Ülke - Devlete Karşı Vazifeler :

1958 tasarısının 40 nci maddesi, elçilik heyetinin ve heyet üyelerinin ülke - Devlete karşı davranışları hakkında, 1957 tasarısının 33 ncü maddesindeki hükümleri aynen tekrarlamaktadır ²⁴. Bu maddeye göre, elçilik heyeti ve üyeleri ülke - Devletin kanun ve nizamlarına uymakla mükelleftirler. Ülke - Devletin iç işlerine karışmamalıdır. Elçilik heyeti ile ülke - Devleti arasında resmî muameleler, ülke - Devleti Hariciye Vekâleti ile veya bu Vekâletin aracılığı ile yapılmak gerekir. Elçilik binasının, bu sözleşme tasarısı, Devletler hukukunun diğer kaideleri veya ilgili Devletler arasında akdedilmiş hususî andlaşmalarla bağdaşmayacak şekilde ve maksatlarla kullanılmaması gerekir.

IV ncü Kesim : Diplomasi Memurunun Görevinin Sona Erişi :

1958 tasarısının, diplomasi memurunun görevinin sona erışı ile ilgili 41 nci maddesinde, 1957 tasarısının 34 ncü maddesinin derpiş ettiği, görevin sona eriş şekilleri, tahdidî olmamak üzere, tekrarlanmaktadır. Bu şekiller, başlıca, şunlardır : (i) Diplomasi memuru belirli bir süre için gönderilmişse ve bu süre uzatılmamışsa, bu sürenin sona ermesi ; (ii) Gönderen - Devlet Hükûmetinin ülke - Devleti Hükûmetine, görevin sona ermiş olduğunu bildirmesi (geri çağırma) ; ve (iii) ülke - Devleti Hükûmeti tarafından, diplomasi temsilcisinin artık *persona non grata* sayıldığıının ve görevinin sona ermiş telâkki edildiğinin bildirilmesi, 1958 tasarısının bu maddesinde, 1957 tasarısındaki maddeden farklı olarak, *ölüm*,

²⁴. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", *op. cit.*, sah. 153 ; U. U. Doc. A/3859, sah. 26.

görevin sona eriş şekilleri arasından çıkarılmıştır. Esasen, bunu belirtmek de fuzulî idi.

1958 tasarısının 42 nci maddesi, diplomasi memurları ile ailelerinin ayrılışını kolaylaştırma konusunda, 1957 tasarısının 35 nci maddesindeki hükmü tekrarlamaktadır. Aynı şekilde, binaların, arşivlerin ve menfaatların korunması hakkında, 1958 tasarısının 43 ncü maddesindeki hüküm de, 1957 tasarısının 36 nci maddesinin aynıdır ²⁵.

V nci Kesim : Farklı - Muamele Yapmama :

1958 tasarısında, Devletler arasında farklı muamele yapılmaması hakkında bir maddelik (madde 44) yeni bir V nci kesim vardır. Bu madde şöyledir :

Madde 44 :

"1. İşbu maddelerin uygulanmasında, ülke - Devleti, Devletler arasında farklı muamele yapmıyacaktır.

2. Aşağıdaki hallerde farklı muamele yapılmış sayılmaz :

(a) Ülke - Devletin, gönderen Devlet ülkesinde, kendi elçilik heyetine bu kaidelerden birini sınırlı şekilde uygulaması halinde, kendisi de bu Devlete karşı aynı şekilde hareket ederse ;

(b) Ülke - Devletin hareketi, karşılıklı olmak şartile, işbu kaidelerin gerekli kıldığından daha fazla imtiyaz ve muafiyet tanıma şeklinde belirirse."

Sözleşmenin bazı maddelerinde (meselâ madde 10, fıkra 2 ; madde 15, fıkra 1 ; madde 16), farklı muamele yapılmamasından ve bir örnek muamele yapılmasından bahsedilmektedir. Farklı muamele yapmama kaidesi yalnız bu maddelere inhisar etmemektedir. Tasarının 44 ncü maddesi, farklı muamele yapmama konusunda, umumî kaideyi belirtmektedir.

VI nci Kesim : Uyuşmazlıkların Çözülmesi :

1958 tasarısının VI kesimini teşkil eden 45 nci madde, 1957 tasarısının V nci kesimini teşkil etmekte olan 37 nci maddeden farklı değildir. Bu maddeye göre, Sözleşmenin uygulanmasından veya yorumundan doğacak uyuşmazlıkların diplomasi yoluyla halledilememesi halinde, bunlar uzlaştırma veya hakemlikle çözümeğe çalışılacaktır ; bu yollar da bir netice vermezse, uyuşmazlık Milletlerarası Adalet Divanına havale edilecektir ²⁶.

²⁵. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", op. cit., sah. 154 ; U. N. Doc. A/3859, sa. 26 - 27.

²⁶. Meray, "... Dokuzuncu Toplantı", op. cit., sah. 155 ; U. N. Doc. A/3859, sah. 27.

III. DİĞER KONULAR

1. Komisyonun Üzerinde Çalışmakta Olduğu Diğer Konular :

Devletin mes'uliyeti konusunda hususî raportör Mr. Garcia Amador tarafından hazırlanan rapor (A/CN. 4/111), Andlaşmalar hukuku konusunda hususî raportör Sir Gerald Fitzmaurice tarafından hazırlanan rapor (A/CN. 4/115), ve Konsolosluk münasebetleri konusunda hususî raportör Mr. Jaroslav Zourek tarafından hazırlanan rapor (A/CN. 4/108) vakit kalmadığı için Komisyonca incelenmemiştir. Hususî raportörlerden çalışmalarına devam etmeleri istenmiştir.

2. Komisyonun Gelecek Çalışmalarını Plânlama :

Komisyonun çalışmalarını hızlandırması hakkında Genel Kurulun Altıncı (Hukuk işleri) Komisyonunda öne sürülen bazı temennileri gözönünde tutan Devletler Hukuku Komisyonu, bu meseleyi ele almış ve tartışmalarını Mr. Zourek'in hazırlamış olduğu bir rapora (A/CN. 4/L. 76) dayandırmıştır. Mr. Zourek bu raporunda, Komisyon çalışmalarının mümkün olduğu kadar az kısmının Komisyonun umumî heyetinde, geri kalan büyük kısmının da tâli - komitelerde yapılmasının uygun olabileceğini telkin etmekte, ayrıca bazı müşahhas tekliflerde de bulunmakta idi ²⁷.

Komisyon bu tavsiyeleri gözönünde tutmakla beraber, daha hızlı çalışması için tâli - komiteler ihtiyaç olmadığını, şimdiye kadarki çalışmaların yavaş sayılmıyacağını belirtmiştir. Bazı istisnalar dışında, tâli - komitelerde yapılacak görüşmelerin, umumî heyette tamamen baştan ele alınması mahzuru da vardır.

3. Diğer Teşekküllerle İşbirliği :

Komisyon, 1959 başlarında, Santiago'da (Şili) toplanacak olan Amerikalılararası Hukukçular Meclisi toplantısına, Komisyon Sekreterinin müşahit olarak katılmasını kararlaştırmıştır. Buna karşılık, 14 - 26 Temmuz 1958 de Kolombo'da (Seylan) toplanacak Afrika - Asya Hukukî İstişare Komitesinin toplantısına, çok az vakit kaldığı için, müşahit gönderemeyeceğini belirtmiştir.

4. Komisyonun İlk On Senelik Faaliyeti :

Devletler Hukuku Komisyonu bu son toplantısında, ilk on senelik çalışmalarının verdiği sonuçları da gözden geçirmiştir. Komisyon, seviye-

²⁷. Bu tekliflerden bazıları için bkz.: U. N. Doc. A/3859, sah. 29, not 33.

li ve tatminkâr bir faaliyette bulunulması için, her sene Genel Kurul'a, ortalama bir tasarı sunulmuş olması gerekeceğini belirtmiştir. Bu kıstasa göre, Komisyon daha da başarılı bir faaliyet göstermiş bulunmaktadır. Komisyon bu ilk on senede on - beş eser vermiş bulunmaktadır : 1) Devletlerin Hak ve Vazifeleri Hakkında Beyanname Tasarısı ; 2) Teamülf Devletler Hukuku İspat Vasıtalarını Daha Kolayca El Altında Bulundurma Yolları ve Çareleri ; 3) Nuremberg Prensiplerinin Formüle Edilmesi ; 4) Milletlerarası Cezaî Kaza Meselesi ; 5) İnsanlığın Barış ve Güvenliğine Karşı Suçlar Kodu Tasarısı ; 6) Tecavüzü Tarif Meselesi ; 7) Çok - taraflı Andlaşmalara İhtirazî Kayıtlar ; 8) Hakemlik Usulü Hakkında Tasarı ; 9) Gelecekte Tabiiyetsizliği Ortadan Kaldırma Hakkında Sözleşme Tasarısı ; 10) Gelecekte Tabiiyetsizliği Azaltma Hakkında Sözleşme Tasarısı ; 11 - 14) Deniz Hukuku İle İlgili Maddeler ; (i) Karasularının Rejimi, (ii) Açık Denizin Rejimi, (iii) Balıkçılık : Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Muhafazası, (iv) Kıt'a Sahanlığı ; 15) Diplomasi Münasebetleri ve Muafiyetleri Tasarısı ²⁸.

Komisyonun çalışmalarının hızlandırılması temenni edilirken, bu hızlandırmaya, Hükûmetlerin veya Genel Kurulun ne dereceye kadar ayak uydurabileceğini de, düşünmek gerekir. Hükûmetler, şimdiye kadar, Komisyonun tasarılarına mütalâa bildirmekte güçlük çekmiş, gerçekte de bunlardan pek azı mütalâa bildirme yoluna gitmiştir. Genel Kurul her yıl bir tasarıyı görüşebilir. Fakat, kodifikasyon çalışmasının tamamlanması için bu kâfi değildir. Ayrıca milletlerarası konferansların toplanması, tasarıları daha yakından incelemek ve nihaî sözleşme metinleri kabul etmek gerekmektedir. Milletlerarası işlerin çokluğu ise bu çeşit birçok kodifikasyon konferansı toplanmasına mümkün kılmaktan uzak görünmektedir. Bu konferanslardan senede bir taneden hattâ iki senede bir taneden fazla yapılabilmesi şüphelidir. İdarî ve teknik bakımdan da bu konferanslar Genel Kurul toplantıları sırasında tertiplenemez. En iyi aylar Ocakla Nisan arası görünmektedir. Bu şartlar altında Komisyonun çalışmasını hızlandırması, neticesinin seviyesine tesir edebilecektir. Bu yüzden sür'at, en fazla önem verilmesi gereken unsur olarak belirme-

²⁸. Komisyonun bütün bu çalışmalarından Dergimizde çıkan tahlillerimizde bahsetmiş bulunmaktayız. Bknz.: Meray, "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Altı Yılı", S. B. F. D., 1954, cilt IX, sayı 4, sah. 171 - 202 ; "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı", Ibid., 1955, cilt X, sayı 4, sah. 228 - 261 ; "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Sekizinci Toplantısı", Ibid., 1957, cilt XII, sayı 3, sah. 114 - 146 ; "Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Dokuzuncu Toplantısı", Ibid., 1958, cilt XIII, sayı 1, sah.

mektedir. Bununla beraber, Komisyon, çalışmalarını mümkün olduğu kadar hızlandırmaya da gayret edecektir.

Devletler Hukuku Komisyonu, bu ilk on yıllık faaliyeti ile, kendisinden beklenen görevleri gereği gibi yerine getirmiş bulunmaktadır. Şimdiye kadar Devletler hukukunun kodifikasyonu ve tedricî geliştirilmesi sahasında yapılmış çeşitli tecrübelerden alınan derslerle, çalışmalarını mümkün olduğu kadar en iyi şekilde düzenleyen ve yürüten Devletler Hukuku Komisyonu, ilmî bakımdan olduğu kadar tatbikî bakımdan da Devletler hukukuna gerçek hizmetler yapmıştır. Üyelerinin şahsî değerleri kadar, Komisyon çalışmalarını azamî derecede seviyeli tutma endişeleri, Deniz hukuku sahasında daha belirli bir halde Cenevre Sözleşmeleri (1958) ile ortaya çıktığı gibi, Devletler hukukunun gelişmesine, baraklık kazanmasına önemli katkılar getirmiştir. Hükûmetlerin, şimdiye kadar, fazla cömert bir tarzda belirlemekten uzak kalan ilgileri arttığı takdirde, Devletler Hukuku Komisyonunun hizmetlerinin ve ortaya koyacağı eserlerin sayısı kadar muhtevası da artacaktır.

Komisyonun şimdiye kadarki çalışmalarının değeri, bundan sonraki çalışmalarının da kalitesi hakkında başta gelen teminat olarak görünmektedir.

²⁹. U. N. Doc. A/3859, sah. 31 - 32.